

Domen Dovgan

Vlasta Jalušič, Lev Kreft (ur.): Vojna in mir: refleksije dvajsetih let. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije, 2011.
247 strani (ISBN 978-961-6455-63-3), 12,00 EUR

Zbornik *Vojna in mir* je nastal ob dvajseti obletnici Mirovnega inštituta. V njem je zbranih dvanajst prispevkov, v katerih avtorji ponudijo kritičen pogled na vlogo in delovanje Mirovnega inštituta od leta 1991. Posvečajo se različnim tematikam, posebej razmerju med vojno in mirom v prostoru nekdanje Jugoslavije. Predgovoru Vlaste Jalušič in Leva Krefta sledijo v dva sklopa organizirani prispevki. V prvem sklopu avtorji dajejo poudarek osebnim, kritičnim pogledom na ustanovitev Mirovnega inštituta, delovanje mirovnega gibanja ter na vprašanje pomena in vloge mirovništva ter civilnodruženega gibanja v Sloveniji. V drugem sklopu prednjači primerjalno raziskovanje tranzicije, postsocializma ter izgradnje miru na Balkanu, v Ruandi in Srednji ter Jugovzhodni Evropi.

Branje prvega dela zbornika pokaže, da avtorji nimajo enotnih stališč o tem, kaj je predstavljalo mirovno gibanje v Sloveniji in kakšno vlogo je pri tem odigral Mirovni inštitut. Prvi del zbornika je heterogen, saj posamezni avtorji v ospredje postavijo lastna videnja in izkušnje, ki jih imajo z mirovnim gibanjem. Kljub raznolikim perspektivam se strinjajo, da je Mirovni inštitut nastal kot pobuda skupine posameznikov in mirovnikov, ki so s skupnim delovanjem ustvarjali pogoje za njegovo ustanovitev. Večina prispevkov postavlja pod vprašaj smiselnost in pomen iniciativ civilne družbe, mirovnega gibanja in njihovo vlogo v osamosvojitvenih družbenopolitičnih procesih. Eden glavnih mirovnih aktivistov Marko Hren v svojem prispevku predstavi, kakšno vlogo je mirovno gibanje odigralo pri preprečevanju nasilnih konfliktov na področju držav nekdanje Jugoslavije. Pri tem v ospredje postavi pomen prizadevanj za demilitarizacijo Slovenije. Hrenovi ideji o demilitarizirani Sloveniji se v svojih prispevkih s skepso zoperstavi Darko Štrajn in Gregor Tomc. V projektu demilitarizacije, kot si ga je zamislilo Hrenovo mirovno gibanje, ne vidita perspektive, saj se jima ideja zdi nedodelana in utopistična. Zasluge, da se je Slovenija ognila večjim vojaškim spopadom, Hren pripisuje mirovnemu gibanju in se sprašuje, ali bi bilo ob večji podpori mirovnim gibanjem s strani držav nekdanje Jugoslavije mogoče preprečiti vojne na Balkanu. S tem želi opozoriti na dejstvo, da je raziskovalno polje o vlogi mirovnega gibanja pri izgradnji miru še vedno zapostavljeno in neraziskano. Na idejo o demilitarizaciji je vezan tudi prispevek Dušana Pluta, ki v svojem prispevku opozarja na pomembnost mirovnega in ekološkega gibanja v času razpada Jugoslavije. Osredotoči se na prispevek politične stranke Zelenih Slovenije k mirovnemu gibanju. Zeleni so želeli, da v Sloveniji za varnost skrbi razvejana mreža institucij mirovne varnostne politike s poudarkom na vrednotah kulture miru in nenasilja.

Poleg ideje od demilitarizaciji je temeljni poudarek prvega sklopa nedvomno kritična refleksija konstituiranja civilne družbe, ki jo predstavijo Kuzmanič, Štrajn, Gazdić in Plut. Menijo, da je mirovno gibanje zamudilo priložnost vplivanja na razvoj močne civilne družbe v Sloveniji, ki bi lahko postala pomemben akter na družbenopolitičnem področju. Razlog za neuspeh Štrajn pripisuje preobratu v slovenski politiki. Po njegovem mnenju je v politični zavesti poosamosvojitvenega obdobja prišlo do kolektivnega izbrisa spomina o delovanju mirovnega gibanja. Po mnenju Kuzmaniča pa je že razmeroma šibko mirovno gibanje še dodatno oslabilo osamosvojitvena vojna, v kateri je največ pridobil militaristični diskurz z »Beblerjevimi fanti« na čelu. V očeh nekaterih javnosti mirovniki in zagovorniki demilitarizacije nenadoma postanejo narodni izdajalci, »politiko razlike« pa izpodrine »politika identitete«, kjer državljani začnejo hrepeneti po enotnosti pod novim etničnim označevalcem.

Eden od vidnih uspehov mirovnega gibanja je bila vsekakor ustanovitev Mirovnega inštituta, ki je hkrati neprofitni raziskovalni zavod in civilnodružbena nevladna organizacija. Po mnenju Kuzmaniča Mirovni inštitut nemudoma zaznamuje njegov neuspeh pri preprečevanju nasilnih konfliktov. V skladu s tem Kuzmanič provokativno govori o smrti mirovnega gibanja in Mirovnega inštituta. Misli na smrt biti ali bistva Mirovnega inštituta, ki ni bil zmožen enakovredno konkurirati prevladujočim političnim akterjem. Mirovnemu inštitutu pa ne očita zgolj spodletelega mirovnega gibanja pri preprečevanju konfliktov na ozemlju bivše Jugoslavije, ampak tudi prilagajanje raziskovalnih gradiv interesom naročnikov. Tu se avtor naveže na širši družbeni problem financiranja raziskovanja v družboslovju in humanistiki, ki po njegovem mnenju vpliva na raziskovalno neodvisnost organizacije. Podobno razmišljata tudi Gazdić in Gorazd Kovačič, ki menita, da je Mirovni inštitut zaradi finančne odvisnosti padel v družboslovni mainstream. Kovačič kljub kritiki delovanja inštituta meni, da je treba zaupati raziskovalcem, ki raziskovalna sredstva večinoma namenijo za kritično raziskovalno prakso.

Jalušič, ki poda odgovor na kritike delovanja in financiranja Mirovnega inštituta, pravi, da je bil Mirovni inštitut kot neodvisna in nevladna institucija že od samega začetka odvisen od projektnega pridobivanja sredstev, saj mu država ni namenila stalnega vira dohodkov. Priznava, da se med vsemi publikacijami, ki jih izda Mirovni inštitut, najde tudi nekaj manj kakovostnih, saj morajo zadovoljiti zahteve naročnikov. Kljub kritikam, ki so mestoma lahko upravičene, pa si tudi avtorji sami težko predstavljajo, kako v danem sistemu ustvarjati kritično misel brez projektne sredstev. Kajti noben od avtorjev ne predstavi vizije alternativnega financiranja inštituta, ki bi inštitutu zagotavljala popolno finančno in ideološko neodvisnost. Ne glede na kritike menimo, da dvajsetletno delovanje Mirovnega inštituta ostaja zvesto svojemu namenu, saj se »posveča raziskovanju in spodbujanju javne razprave o kritičnih temah politike, (ne) enakosti, sodobnega državljanstva, nasilja in vojne ter zagovarjanju pravic izključenih skupin, posameznikov in posameznic,« zapiše Jalušič (str. 241). Študije, publikacije, civilne iniciative in javne razprave kažejo, da je Mirovni inštitut družbenokritična institucija, ki v času miru, gospodarskih in političnih kriz nase prevzema odgovornost ter aktivno in kritično posega v družbeno dogajanje.

Prispevki v prvem delu torej ponujajo predvsem oris dogajanja v času pred ustanovitvijo Mirovnega inštituta in po njej. Razen Štrajna in Tomca avtorji ne ponudijo teoretskega okvira, skozi katerega bi avtorji lahko razvili bolj poglobljeno kritično perspektivo, ki ne bi izzvenela kot perspektiva izkustva posameznika. Zbornik ni klasična teoretska in empirična študija, temveč skupek heterogenih pogledov, tematiziran skozi osebne izkušnje vpletenih v delovanje Mirovnega inštituta. Ravno zaradi prevlade bogatosti čustveno obteženih perspektiv in refleksij bo bralec, ki se želi temeljito poučiti o delovanju slovenskega mirovnega gibanja, primoran brati še druge vire.

V prvem sklopu do največjih razlik med avtorji prihaja pri vprašanju radikalnosti zahtev in delovanja mirovnega gibanja ter pri politični vlogi mirovnega gibanja. Če je po Plutovem mnenju mirovno gibanje imelo pomembno vlogo pri osamosvojitvi Slovenije, pa Hren poudarja, da je gibanje prednost dajalo demokraciji, političnemu pluralizmu in varovanju človekovih pravic. To kaže na razcep med državljskim pogledom, kjer je v ospredju boj za človekove pravice, in nacionalnim pogledom, kjer se poudarja vloga mirovnega gibanja v procesu osamosvojitve Slovenije.

Še pomembnejša pa je morda razprava, kjer v ospredje prihaja boj med realizmom in idealizmom. Besedila so vpeta v klasično dilemo »bottom-up« političnega delovanja. Razpenjajo se med idejo počasne reforme in idejo prevratne revolucije. Omenjena napetost ima kontinuiteto tudi v današnjih alternativnih družbenih gibanjih. Nekatera, kot npr. gibanje Za prostore svobode, se zavzemajo za manj radikalne spremembe, ki bi jih izvajali znotraj obstoječega političnega prostora. Na drugi strani imamo gibanje 15o, ki zavzema radikalnejša stališča. Njihov cilj ni spreminjati sistem od znotraj, temveč zgraditi nov sistem, ki bi temeljil na načelu neposredne demokracije. Klasična dilema med reformizmom in revolucionizmom je v civilnodružbenih

gibanjih prisotna še danes, vendar to ni ovira pri skupnem delovanju različnih gibanj in posameznikov. Na tem mestu se lahko navežemo na Jalušič, ki izpostavi, da je »mirovno gibanje zraslo (in bilo uspešno) zaradi izjemne sposobnosti združevanja raznolikih in konfliktnih pogledov ne samo na različna razumevanja miru, nasilja, nenasilja, oblasti, moči, civilne družbe in smiselnosti mirovništva, ampak tudi na posledično nestrinjanje protaganistov glede ideoloških in teoretskih vprašanj« (str. 240).

V drugem delu zbornika smo priča mnogo bolj raziskovalno usmerjenim člankom, ki se ukvarjajo z nevojaškimi koncepti izgradnje miru na področju bivše Jugoslavije. Rudi Rizman kritizira prevladujočo paradigmo varnosti. Meni, da prevladujoči militaristični diskurz vidi možnost ohranitve miru samo z grožnjami in stalnim ustvarjanjem nevidnega strahu. Po Rizmanovem mnenju je tak način ohranjanja miru mogoč le, dokler se ravnesje sil v mednarodni skupnosti ne poruši. Dieter Senghaas in Arno Truger v svojem prispevku razvijeta tezo, da tradicionalni pristopi, kot so diplomacija in vojaške misije, ne morejo prinesiti celovite izgradnje miru, saj ne odpravijo povoda za eskalacijo konflikta. Truger opozori, da trenutni sistem razdeljevanja humanitarne pomoči le še pogloblja konflikte v že tako razdvojenih družbah. Avtor problematizira dejstvo, da nekatere vladne in mednarodne organizacije, kot npr. OECD, poskušajo humanitarno in razvojno pomoč povezati z izgradnjo miru. Humanitarna pomoč naj bi bila pogojevana z ukrepi, ki spodbujajo politični, družbeni in kulturni »razvoj« prizadetih žarišč v skladu z zahodnjaškimi predstavami. Kljub temu da se z avtorjem strinjamo, pa je pomanjkljivost prispevka neeksplicitno izpostavljanje problema kapitala. Kajti za takšnimi organizacijami stojijo interesi kapitala, ki prav prek humanitarne in razvojne pomoči države postavljajo v podrejen gospodarski in politični položaj v mednarodnem okolju. Razvoj države mora potekati po natančno določenih kriterijih Zahoda, kar države pahne v odvisnost, ki spominja na že doživeta razmerja moči v času kolonializma. Humanitarizem lahko označimo za novi kolonializem, kjer je razviti Zahod politiko izkoriščanja prikril z različnimi oblikami humanitarne in razvojne pomoči.

Kljub teoretski nedorečenosti, umanjkanju klasične empirične dimenzije in brikolaženja vsebine pa nam zbornik *Vojna in mir: refleksije dvajsetih let* predstavi čas pred osamosvojitvijo Slovenije in po njej v popolnoma drugačni luči, kot nam ga prikazuje prevladujoči politični diskurz. Govori o nenasilni alternativni spreminjanja družbe, kjer za varnost ljudi ni potrebna vojska, temveč različne družbenokritične institucije in močna civilna družba. Politična oblast je kriva, da je družba izbrala pot nasilnih sprememb, saj ni imela posluha za ostale (nenasilne) možnosti, kakršne je ponujalo mirovniško gibanje. Zbornik je zato pomemben dokument perspektiv, razmišljanj in doživetij akterjev ter dokument o delovanju Mirovnega inštituta. Vsekakor ga lahko beremo kot nosilca perspektiv, ki so družbenorefleksivne in -kritične ter predstavljajo pomemben prispevek v boju proti prevladujočim razmerjem družbenih moči.

Franc Trček

Krpič, Tomaž: Telo, umetnost in družba.

Ljubljana: Založba FDV (Knjžna zbirka OST), 2001.

160 strani (ISBN 978-961-235-558-69), 15 EUR

Ne glede na naše vrednote, prepričanja in življenjske sloge smo telo in imamo telo, ki je naš prvi in zadnji dom. Družba si seveda želi to naše telo podrediti skozi kulturo, medikalizacijo, potrošništvo. Monografija Tomaža Krpiča obravnava »vlogo telesa v različnih oblikah umetniškega delovanja /.../ in vpliv, ki ga ima to razmerje na družbo« (str. 10). Avtor v sedmih